

Софія ДОВЖОК,

orcid.org/0009-0000-6607-7922

здобувач кафедри германської філології та перекладу

Навчально-наукового інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

(Київ, Україна) *sofiyadovzhok@gmail.com*

Михайло САЙКО,

orcid.org/0000-0001-8098-0595

доктор філософії

асистент кафедри германської філології та перекладу

Навчально-наукового інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

(Київ, Україна) *mykhailo.saiko@knu.ua*

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГАЛУЗЕВОГО ПЕРЕКЛАДУ (НА ПРИКЛАДІ ТЕКСТІВ ГАЛУЗИ EMDR-ТЕРАПІЇ)

У статті розглянуто проблеми перекладу фахових текстів у галузі EMDR-терапії в умовах зростання кількості випадків посттравматичного стресового розладу в Україні. Актуальність дослідження зумовлена браком якісних українських перекладів спеціалізованої літератури та неусталеністю термінології EMDR, що ускладнює підготовку кваліфікованих психотерапевтів та надання якісної допомоги пацієнтам із ПТСР. За матеріал аналізу правлять оригінал посібника Арне Гофманна «EMDR. Praxisbuch zur Behandlung traumatisierter Menschen» (2014) та його український переклад, опублікований 2017 року.

Методологічну основу дослідження становить авторська синергетично-інформаційна методика порівняльно-перекладознавчого аналізу, що її розробила проф. М. Дорофєєва. Аналіз полягає в зіставленні вихідного й цільового текстів на різних мовних рівнях із класифікацією перекладацьких рішень за типами перекладацької рівноваги: стійка, нестійка та байдужа. Дослідження охоплює аналіз точок біфуркації, виявлення атракторів і реперелів тексту, а також ідентифікацію типів інформаційного дефіциту.

Під час аналізу виявлено численні випадки нестійкої перекладацької рівноваги, зумовлені термінологічною неконсистентністю, багатозначністю ключових медичних термінів, труднощами відтворення німецьких композитів і форм процесового пасиву, а також дефіцитом структурно-семантичної, дискурсивно-фахової та фонової інформації. Запропоновано обґрунтовані варіанти оптимізації перекладу та уточнення термінології з огляду на паралельні тексти й сучасний фаховий дискурс.

Дослідження підтверджує доцільність синергетичної парадигми для аналізу галузевого перекладу, оскільки вона уможливує комплексно оцінити якість перекладу на різних рівнях тексту. Усталення української термінології EMDR-терапії, створення глосаріїв і підвищення текстотворчої компетенції перекладачів є необхідними умовами покращення якості перекладів у галузі психотерапії. Отримані результати мають як теоретичне, так і прикладне значення для перекладознавства та психотерапевтичної практики в Україні.

Ключові слова: EMDR-терапія, галузевий переклад, синергетична парадигма, порівняльно-перекладознавчий аналіз, термінологія, перекладацька рівновага.

Sofia DOVZHOK,

orcid.org/0009-0000-6607-7922

Master's Student at the Department of Germanic Philology and Translation
Educational and Scientific Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv
(Kyiv, Ukraine) sofiyadovzhok@gmail.com

Mykhailo SAIKO,

orcid.org/0000-0001-8098-0595

Doctor of Philosophy,
Assistant at the Department of Germanic Philology and Translation
Educational and Scientific Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv
(Kyiv, Ukraine) mykhailo.saiko@knu.ua

LEXICAL AND SEMANTIC FEATURES OF SPECIALIZED TRANSLATION (BASED ON TEXTS IN THE FIELD OF EMDR THERAPY)

The article examines the problems of translating specialized texts in the field of EMDR therapy in the context of a growing number of post-traumatic stress disorder (PTSD) cases in Ukraine. The relevance of the study stems from the lack of high-quality Ukrainian translations of specialized literature and the insufficient standardization of EMDR terminology, which complicates the training of qualified psychotherapists and the provision of quality care to patients with PTSD. The research material comprises the original handbook by Arne Hofmann "EMDR. Praxisbuch zur Behandlung traumatisierter Menschen" (2014) and its Ukrainian translation published in 2017.

The methodological framework of the study is based on the author's synergistic-informational method of comparative translation analysis developed by Prof. M. Dorofeieva. The analysis is carried out through a comparison of the source and target texts at different linguistic levels, with translation solutions classified according to types of translational equilibrium: stable, unstable, and indifferent. The study encompasses the analysis of bifurcation points, identification of text attractors and repellers, as well as identification of information deficit types.

The analysis reveals numerous cases of unstable translational equilibrium caused by terminological inconsistency, polysemy of key medical terms, difficulties in rendering German compound nouns and impersonal passive constructions, as well as deficits in structural-semantic, discursive-professional, and background information. Substantiated proposals for translation optimization and terminological refinement are offered, taking into account parallel texts and contemporary professional discourse.

The study confirms the appropriateness of applying the synergistic paradigm to the analysis of specialized translation, as it enables comprehensive assessment of translation quality at different text levels. The standardization of Ukrainian EMDR terminology, the development of terminological glossaries, and the enhancement of translators' text-production competence are identified as necessary conditions for improving translation quality in the field of psychotherapy. The findings have both theoretical and practical significance for translation studies and psychotherapeutic practice in Ukraine.

Key words: EMDR therapy, specialized translation, synergistic paradigm, comparative translation analysis, terminology, translational equilibrium.

Порушувана проблематика. Унаслідок війни кількість людей, які страждають на посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), значно зросла. Так, згідно з даними МОЗ України 2023 року кількість пацієнтів зі встановленим діагнозом ПТСР збільшилася вчетверо, коли порівняти з 2021 роком (Міністерство охорони здоров'я України). EMDR (англ. *Eye Movement Desensitization and Reprocessing*), або ж ДІПРО (десенсибілізація та перероблення рухами очей), є одним із найновітніших та найефективніших методів роботи з психічними травмами. Від часу створення 1987 року метод набув значного поширення. Нині його активно практикують за кордоном. 1992 року в Німеччині психотерапевт Арне Гофманн заснував Німецький інститут з EMDR (нім. *EMDR-Institut Deutschland*), а 1999 року друком вийшло перше видання його посібника «EMDR. Praxisbuch

zur Behandlung traumatisierter Menschen» (укр. «EMDR. Терапія наслідків психотравми»). Лише 2017 року п'яте видання цього посібника було перекладено та опубліковано українською мовою – саме воно стало основою для нашого дослідження. Попри заснування ГО «Асоціація ЕМДР в Україні» 2023 року, не так багато українських психотерапевтів знаються на методі EMDR. В умовах війни зростає потреба в спеціалістах, які зможуть надати необхідну фахову допомогу пацієнтам із діагнозом ПТСР.

А тому **актуальність** пропонованого дослідження зумовлена браком якісних перекладів галузевої літератури та необхідністю усталення української термінології в галузі EMDR. Вважаємо, що поступ перекладознавчих досліджень у галузі посприє підготовці висококваліфікованих психотерапевтів, які допоможуть громадянам

України впоратися з важкими наслідками московсько-української війни.

Мета дослідження полягає у виявленні вад перекладу фахових текстів галузі EMDR-терапії та пошуку способів їхнього розв'язання за синергетично-інформаційною методикою порівняльно-перекладознавчого аналізу.

Об'єктом дослідження є точки біфуркації у вихідному й цільовому текстах.

Предметом дослідження є особливості змістових і структурно-семантичних розходжень у вихідному й цільовому текстах.

Заувага щодо вжитку термінології. Оразу зауважимо, що відтворення терміна *EMDR* як *десенсибілізація та переробка рухами очей* є хибним, хоча такий варіант і поширений в українськомовних наукових текстах. Суфікс *-к* в українській мові не застосовують для позначення процесів, тому коректним терміном є *десенсибілізація та переробляння/опрацювання рухами очей*.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ми вивчаємо оригінал (Hofmann, 2014) та переклад (Гофманн, 2017) посібника Арне Гофманна в синергетичній парадигмі. Синергетика як наука про самоорганізацію систем з'явилася в другій половині ХХ століття. Система – це сукупність взаємопов'язаних складових частин однакової або різної природи, яка набуває нових функцій та якостей, як порівняти з функціями та якостями її складових частин (Піхтовнікова, 2018: 96). Синергетична система – це відкрита адаптивна система, здатна до самовпорядкування, еволюції, реагування на зовнішні фактори та зміни параметрів відповідно до цих факторів. Характеристики, як-от адаптивність, відкритість, динамічність, уможливають обмін інформацією між системою та навколишнім світом. Такий обмін уможлиблює існування та функціонування системи (Піхтовнікова, 1999: 134).

Однією з особливостей синергетики є залучення до наукових досліджень тих явищ, які не мають детерміністського характеру, а проте є невіддільною частиною нашого буття. Такий підхід сприяє формуванню повніших, цілісніших та різнобічніших уявлень про світ і людство.

Універсальність синергетичної теорії зумовила екстраполяцію її ідей та принципів до багатьох природничих, точних та гуманітарних наук – синергетика стала міждисциплінарним (або ж навіть трансдисциплінарним) напрямом (Єнікеєва, 2010: 217). Спершу були започатковані дослідження в галузях фізики, хімії, біології, математики, дещо пізніше – кібернетики й соціології. Нині синергетичний підхід застосовують

для досліджень у галузі історії мови, соціолінгвістики, лінгвістики тексту, дискурсології, теорії комунікацій і теорії варіативності лінгвальних одиниць. На перетині синергетики та когнітивно-дискурсивного підходу постала лінгвосинергетична парадигма (Кукаріна, 2016: 224).

Згідно з Л. Щигло у вітчизняному мовознавстві розвиваються такі напрями лінгвосинергетики: лінгвосинергетичний підхід у жанрознавстві, який застосовують для вивчення розвитку різних мовних жанрів (Піхтовнікова, 1999); синергетична дериватологія, яка вивчає процеси словотворення (Єнікеєва, 2011); діахронічна лінгвосинергетика, яка вивчає мову в контексті її історичного розвитку; синергетика омонімії; синергетика німецького іменника; синергійність/фрактальність в інформаційних медіажанрах; когнітивно-синергетичний підхід; фрактально безмасштабно мережевий підхід (Щигло, 2024: 15–16).

Як зазначає С. Єнікеєва, становлення синергетичних принципів структурної організації мовної системи, виявлення механізмів її саморегуляції, саморозвитку й самоорганізації якісно змінило традиційне уявлення про системність та еволюцію мови (Єнікеєва, 2011: 3–6). Л. Піхтовнікова зауважує, що з погляду синергетики мовна система має дві ключові якості. *Дисипація* проявляється в тому, що кожний елемент мови (слово) безперервно взаємодіє з іншими елементами: кожне слово в тексті припускає появу наступних слів і є відгуком на попередні. *Неврівноваженість системи* означає, що невеликі зміни зрештою призводять до вагомих перетворень, як-от у випадку взаємодії однієї мови з іншою змінюється їхній лексичний склад або навіть граматична структура (Піхтовнікова, 2018: 97).

Такі якості притаманні й тексту або дискурсу як системам, схильним до самоорганізації під впливом атракторів і репелерів. *Репелерами* є мовні норми та інші об'єктивні обмеження, тоді як *атракторами* вважають інтенції автора тексту/учасника дискурсу й інші екстралінгвістичні чинники. Автор тексту/учасник дискурсу є творчим конструктором, певним «механізмом подачі» атракторів і репелерів, які однак існують незалежно від нього та його інтенцій. *Параметр порядку* домінує над іншими параметрами системи й визначає діапазон їхніх змін відповідно до атракторів і репелерів (Ольховська, 2021: 88–90). Текст і дискурс є спонтанними й динамічними. Як синергетичні системи вони «існують», допоки спроможні до саморозвитку в мінливих умовах та до реагування на вплив середовища, до включення енергії довкілля у власне енергожиття та до

зворотного впливу на середовище. Інакше текст/дискурс «зникає» (Журавльова, 2011: 218).

Перекладознавчі основи синергетичної парадигми заклала проф. М. Дорофєєва. Треба констатувати, що з погляду синергетики переклад становить *надскладну систему зовнішнього та внутрішнього рівнів самоорганізації своїх компонентів, яка відзначається набором синергетичних універсалій*. Перекладацькі універсалії є *іманентними закономірностями перекладу, спільними для надскладних систем розумової природи*. Вони поділяються на універсалії для перекладання (процесу) та перекладу (результату). У цьому дослідженні нас цікавлять передусім універсалії результату (або ж універсалії синергії). До них належать: *атрактори* (домінанти перекладу) та *репелери* (об'єктивні обмеження, від яких залежить вибір перекладацького рішення). Серед репелерів розрізняють: *репелери внутрішнього рівня самоорганізації* (маркери еквівалентності); *зовнішнього рівня самоорганізації* (маркери адекватності) та *культури-приймача* (маркери прийнятності) (Дорофєєва, 2020: 118–119). Згідно з Н. Г. Кравченко, конкуренція атрактора й репелера є підґрунтям для самоорганізації синергетичної системи (Кравченко, 2019: 91).

Система спеціального перекладу (ССП) має дві фази розгортання: *фазу Становлення* (процес) *фазу Буття* (результат). До принципів фази Становлення належать принципи нелінійності й нестійкості. Принцип нелінійності зумовлює множинність перекладацьких рішень. Принцип нестійкості розгалужується на три типи відношень між оригіналом і перекладом: *стійка рівновага* (еквівалент або контекстуальний відповідник), *нестійка рівновага* (часткова втрата інформації в перекладному тексті) та *байдужа рівновага* (тут йдеться про еквіваленти, що не залежать від контексту). Саме ці три типи відношень ми застосовуватимемо для нашого аналізу.

Зауважмо, що алгоритм аналізу в синергетичній парадигмі М. Дорофєєвої – синергетично-інформаційна методика ППА – складається з таких кроків: 1) аналіз цільового тексту (ЦТ); 2) розгляд вихідного тексту (ВТ) за критеріями домінанти перекладу (атрактора) та функції; 3) порівняння ВТ і ЦТ за виявленими точками біфуркації у формі змістових і структурно-семантичних розходжень; 4) представлення розходжень ВТ і ЦТ за двома графами: а) ієрархія перекладацьких рішень; б) відношення перекладацької рівноваги; 5) класифікація розходжень між ВТ і ЦТ за типами інформації, що становлять домінанту перекладу ВТ; 6) усунення інформаційного дефіциту ЦТ з

боку суб'єкта ППА; 7) виправлення хибних перекладацьких рішень виконавця суб'єктом ППА; 8) обґрунтування рішень виконавця перекладу й суб'єкта ППА методом інтроспекції; 9) моніторинг і оцінення результатів перекладу (Дорофєєва, 2020: 118–135).

Методи. Методологічну основу розвідки становить алгоритм порівняльно-перекладознавчого аналізу в синергетичній парадигмі (Дорофєєва, 2020: 118–135). Ми дотримуватимемося цього алгоритму в дещо спрощеному вигляді. Задля лаконічності одразу зауважимо, що всі наведені нижче фрагменти тексту належать до наукового стилю, про що на лексичному рівні свідчить вживання термінів і нагромадження складних іменників (комполітів), які подекуди мають по три або й по чотири складники (напр., *Positronenemissionstomografie* – позитронно-емісійна томографія), а на стилістичному рівні – дотримання нейтральної та стислої манери викладу тощо. Окрім того, характерним для таких фахових текстів є застосування різних форм пасиву: процесового (нім. *Vorgangspassiv*), результативного (нім. *Zustandspassiv*), а також конструкцій безособового пасиву (нім. *unpersönliches Passiv*). Відповідно атракторами тексту є ключові слова (головно терміни), які відіграють важливу роль у контексті відтворення змісту оригіналу. Проаналізувавши перший і другий мікрорівні ВТ (структурно-семантичну й комунікативно-прагматичну інформацію про текст оригіналу), робимо висновок, що головною функцією тексту є інформування читача, тобто студента або фахівця в галузі психотерапії, про метод EMDR (*eman 2 – встановлення атрактора та функції*).

Зауважмо, що за потреби ми додавали *eman контрастування випадків стійкої і нестійкої рівноваги* на прикладах тих самих термінів у межах різних уривків тексту посібника. Далі ми поєднали аналіз ЦТ із порівнянням ВТ і ЦТ за точками біфуркації (*eman 1 і 3*). Окрім того, поєднали *eman 4 і 5*, представили зокрема випадки нестійкої рівноваги на різних рівнях тексту та їхню класифікацію за типами інформації. На *eman 6 і 7* замість звернення до еталона наведемо власні міркування щодо оптимізації перекладу. *Eman 8 і 9* ми не виконували під час аналізу кожного окремого фрагмента тексту, інтроспекції, моніторингу та оцінення результатів перекладу представлено натомість у загальних висновках.

Виклад основного матеріалу. Виклад основного матеріалу почнемо з проблеми термінологічної неконсистентності на прикладі ключового терміна *Belastung* та його похідних, що в межах посібника й у межах фахового дискурсу зага-

лом мають різні варіанти відтворення. Як зазначає О. Ісаєва, значна група медичних термінів належить до поліфункціональної лексики, а їхня термінологічність зумовлена контекстом чи особливостями вживання (Ісаєва, 2021: 2). *Belastung*, *belastend* та *belasten* належать саме до цієї групи. Наведемо кілька прикладів (див. Табл. 1).

У Табл. 1 випадки стійкої рівноваги позначено напівжирним шрифтом, а випадки нестійкої – напівжирним шрифтом із додаванням зірочки. Проблема відтворення терміна *Belastung* і його похідних полягає в їхній багатозначності й, відповідно, необхідності підбору контекстуальних відповідників. Відштовхуючись від усталеного в обох мовах терміна ПТСР – *PTBS*, де *Belastungsstörung* відтворено як *стресовий розлад*, постановимо, що еквівалентами є: *Belastung* – *стрес*, *belastend* – *стресовий*. Однак у певному контексті еквівалентами є і варіанти відтворення *навантаження* і *важкий*, які відповідають одному з визначень терміна у *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache*, де вказано: *Belastung* – *Last, Druck* (z. B. *eine nervliche, seelische Belastung*) (DWDS).

Останній наведений у таблиці випадок (*belasten* – *утруднювати*) зараховуємо до випадку стійкої рівноваги, адже перекладачеві вдалося диференціювати і правильно відтворити контекстуальне значення лексеми.

Що ж до варіантів *Belastung* – *обтяжлива подія*, *belastend* – *обтяжливий*, то їх зарахуємо до випадків нестійкої рівноваги, адже такі відповідники не є поширеними в паралельних текстах. До того ж *обтяжливий* можна зрозуміти як такий, що *здає багато клопоту* (Словник української мови). Класифікуємо ці два випадки як розходження на рівні словосполуки і нестачу ДФІ (дискурсивно-фахової інформації). Зазначимо, що в цих текстових фрагментах більш вдалим відповідниками є *стресова подія* і *стресовий*.

Звернімо увагу на наведену в останньому витині терміносполуку *therapeutische Beziehung* – *терапевтичний стосунок/терапевтичні стосунки*. У паралельних текстах також натрапляємо на вживання терміна у формі однини і множини, окрім того, натрапляємо на синонім *терапевтичний альянс* (Neuroflex). Однак вживання різних форм терміна в межах одного тексту ми вважаємо порушенням рівноваги на рівні словосполуки, а також дефіцитом СІ (структурно-семантичної інформації).

Наступний фрагмент демонструє перекладацькі труднощі, зумовлені застосуванням процесового пасиву в поширеному складному реченні.

Бачимо випадок нестійкої рівноваги на рівні речення, а також дефіцит СІ та ФІ (фонової інформації). Перекладач неправильно встановив гра-

Таблиця 1

Випадки стійкої та нестійкої рівноваги

Diese haben jedoch auch immer wieder Anlass zum Widerspruch gegeben, sodass – im Gegensatz zu dem Eindruck, den die ICD vermittelt – die posttraumatische Belastungsstörung noch keineswegs so gut verstanden ist und sich die Diagnose immer wieder ein wenig im Fluss befindet.	Усе ж неодноразово виникали підстави, щоб їх заперечити (всупереч враженню, яке отримуєш від ICD), що посттравматичний стресовий розлад не так ретельно вивчено, і тому діагноз завжди трохи коливається.
In diesem Kriterium ist eine «teilweise oder vollständige Unfähigkeit, wichtige Aspekte der Belastung zu erinnern» als ein mögliches Symptom nach einer Traumatisierung aufgeführt.	У цьому критерії йдеться про «часткову або повну нездатність згадати важливі аспекти обтяжливих подій* » як про можливий симптом після перенесеної травматизації.
So kann eine Konfrontation mit derartigen [...] Auslösern [...] eine intensive psychische Belastung auslösen.	Конфронтація із такими [...] тригерами [...] може викликати інтенсивне психічне навантаження .
Ein Patient muss ausreichend stabil sein, um die Konfrontation mit der belastenden Erinnerung ertragen zu können.	Пацієнт має бути достатньо стабільним, щоб бути у змозі витримати конфронтацію зі стресовим спогадом.
Denn unbestritten ist, dass es Patienten gibt, die eine der PTBS ähnliche Physiologie auf jahrelange belastende Beziehungen in der Kindheit [...] hin entwickeln. Das Entscheidende ist aber dabei, dass die schweren Folgen solcher Erfahrungen – speziell belastende Beziehungserfahrungen („Beziehungstrauma“) – in ähnlicher Weise auf psychotraumatologische Therapieansätze und auf eine Therapie mit EMDR anzusprechen scheinen.	Без сумніву, є пацієнти, у яких виникає схожа до ПТСР симптоматика у відповідь на багаторічні важкі стосунки в дитинстві [...]. Вирішальним при цьому є те, що важкі наслідки такого досвіду – особливо обтяжливий* досвід стосунків («травма прив'язаності») – піддаються лікуванню за допомогою психотравматологічних терапевтичних методів та терапії EMDR.
Die therapeutische Beziehung sollte von Ehrlichkeit und (häufig erst langsam) wachsender Offenheit geprägt sein, sodass sich darauf ein Arbeitsbündnis gründen lässt, welches es ermöglicht, [...] entstehende – z. B. übertragungsbedingte – Probleme zügig aus dem Weg zu räumen, sodass sie die therapeutische Beziehung nicht dauerhaft belasten .	Терапевтичний стосунок* має формуватись на основі чесності та (звичай повільного) зростання відкритості, що сприяє співпраці й дає змогу [...] усунути – напр., зумовлені перенесенням – проблеми, які виникають під час терапії, щоби вони постійно не утруднювали терапевтичних стосунків* .

Таблиця 2

Відтворення форм процесового пасиву

Während Assoziationen (weg von der traumatischen Erinnerung) bei einer Konfrontation normalerweise als Vermeidung verstanden werden, werden sie im Rahmen einer EMDR-Behandlung als Aktion des Selbstheilungssystems des Gehirns interpretiert und als solche unterstützt und begleitet .	У той час, коли асоціації (далекі від травматичного спогаду) при конфронтації із травмою зазвичай варто розуміти як уникання, то у рамках терапії EMDR їх інтерпретують як дію системи самовідновлення мозку, і як такі, що підтримують і супроводжують* .
---	---

матичні зв'язки в реченні, а також недостатньо добре зрозумів його зміст. виправлений варіант (з урахуванням інших хиб): *Нерелевантні для травматичного спогаду асоціації, які виникають під час конфронтації з травмою, зазвичай вважають механізмом уникання, однак у межах EMDR-терапії ці асоціації інтерпретують як механізм самовідновлення мозку, тому їх навпаки підтримують і супроводжують*.

У Табл. 3 продемонстровано випадки нестійкої рівноваги на рівні словосполучки з дефіцитом СІ.

Для правильної інтерпретації і відтворення змісту уривків маємо застосувати текстову й текстотворчу компетенцію.

У досліджуваних фрагментах ідеться про пацієнта, патогенні спогади якого пов'язані з лікуванням хвороби Крона: хлопець дуже погану стерпність до медикаментів – вони викликали жахливу нудоту, що й призвело до травматизації. Психічна травма зумовила погіршення фізичних симптомів. Пацієнт зрештою почав нехтувати вживанням необхідних медикаментів. Робота з психотерапевтом знизила інтенсивність психосоматичних проявів і уможливила продовжити лікування хвороби Крона.

Для української мови властивим є умовно вільний порядок слів у реченні. Іноді допустимим є застосування інверсії. Відповідно, речення

«*Таблетки один раз на тиждень** він також погано переносив» можна інтерпретувати двома способами: пацієнт або вживав таблетки один раз на тиждень і погано їх зносив, або ж він вживав таблетки частіше, але погано їх зносив лише один раз на тиждень. Пропонуємо такий варіант для усунення двозначності: *Він також погано переносив таблетки, які вживав один раз на тиждень*.

У другому фрагменті на термін *Behandlung* натрапляємо двічі: *EMDR-Behandlung* (укр. *терапія EMDR*) та *ärztliche Behandlung* (укр. *лікування*). У першому випадку йдеться про психотерапію, а в другому – про лікування фізичного захворювання. Підібраний у ЦТ відповідник *терапія EMDR* вважаємо вдалим, а от термін *лікування* може стосуватися і психотерапії, і хвороби Крона – нестійка рівновага. Пропонуємо застосувати трансформацію конкретизації: *Після цього почали опрацьовувати ситуацію, яка відбулася на початку лікування хвороби Крона і яку пацієнт досі згадував як дуже стресову*.

Нашу увагу привернув ще один випадок нестійкої рівноваги на рівні словосполучки з дефіцитом СІ та ДФІ. Йдеться про труднощі з відтворенням композитів. Оскільки в українській мові немає відповідної граматичної конструкції, у ЦТ доводиться розкладати композити на компоненти, встановлюючи зв'язки між цими компонентами за допомогою прийменників чи відмінків (див. Табл. 4).

На перший погляд, у ЦТ відтворено всі інформаційні одиниці, які становлять домінуючу перекладу, однак звернувшись до макрорівня ССП зауважимо, що автор тексту має на увазі не *спогади про узалежнення*, адже пояснює: *diese Erinnerungen können den Suchtdruck verstärken (такі спогади можуть посилити потяг)*. Йдеться відповідно про патогенні спогади, які *призводять* до залежності – пацієнт хоче забути про травматичну подію і тому вдається до вживання алкоголю або інших речовин. Задля лаконічності ми б пропонували відтворювати термін як *спогад узалежнення*.

Таблиця 3

Нестійка рівновага з дефіцитом СІ

Die Behandlung war 4 Jahre zuvor mittels Spritzen begonnen worden, welche schweres Erbrechen verursachten, sodass auf Tabletten umgestellt werden musste. Auch die wöchentlichen Tabletten vertrug er nicht, die Tage vor und nach der Einnahme waren schrecklich und die ganze Familie litt mit dem Jungen.	Лікування почали 4 роки тому ін'єкціями, які спричиняли важку блювоту, тому змушені були перейти на таблетовану форму. Таблетки один раз на тиждень* він також погано переносив. Дні до і після вживання таблеток були жахливими, вся сім'я страждала разом із пацієнтом.
Zu Beginn der EMDR-Behandlung wurden ein sicherer Ort und innere Helfer aufgebaut. Danach wurde mit der Bearbeitung einer Situation begonnen, die sich schon früh in der ärztlichen Behandlung ereignet hatte und die der Patient noch als sehr belastend erinnerte	На початку терапії EMDR були створені безпечне місце та внутрішні помічники. Після цього почали опрацьовувати ситуацію, яка відбулася на початку лікування* і яку пацієнт досі згадував як дуже обтяжливу.

Таблиця 4

Труднощі з відтворенням композитів

Bei den pathogenen Erinnerungen lassen sich 4 wichtige Arten unterscheiden, die traumatische Erinnerung, die Erinnerung an ein Bindungstrauma, die Suchterinnerung und die Schmerzerinnerung.	Серед патогенних спогадів розрізняють 4 важливих види: травматичний спогад, спогад про травму прив'язаності, спогад про узалежнення* і спогад про біль.
---	--

Насамкінець розглянемо приклад байдужої рівноваги та порушимо проблему неусталеності українськомовної термінології в досліджуваній галузі (див. Табл. 5).

Наведений приклад можемо вважати випадком байдужої рівноваги, адже перекладач, калькуючи ВТ, утворює неологізм *травмамережа*. Цікаві результати дало дослідження паралельних текстів. По-перше, ми виявили, що визначення авторського терміна Арне Гофманна *Traumanetzwerk* збігається з визначенням терміна *memory network*, що його запропонувала засновниця методу Франсин Шапіро: *These memories are stored by association and form memory networks that link present experiences to past experiences and can be triggered by current internal and external stimuli, contributing to present dysfunction* (Jarero, Artigas, 2022: 1).

По-друге, саме запозичений у Ф. Шапіро термін *мережа пам'яті* є найпоширенішим в українськомовному фаховому дискурсі. Зокрема автори статті «EMDR метод психотерапії з доведеною ефективністю» взяли за основу посібник Арне Гофманна, не вживаючи однак запропонованого в перекладі цього посібника терміна *травмамережа*. Натомість натрапляємо на термін *мережа пам'яті*: «EMDR використовує метафору вузла як неадекватно обробленої та неадаптивно закодованої пам'яті, самої **мережі пам'яті**» (Орда-тій, Ангельська, Гуменюк, 2024: 3), – пишуть автори, покликаючись на працю Ф. Шапіро «Eye movements desensitization and reprocessing. Basic principles, protocols, and procedures».

Психотерапевтка й засновниця психологічної студії «Сенс» Мар'яна Франко у своєму блозі синонімно вживає терміни *мережа пам'яті* або *мережа спогадів*:

– Ці спогади створюють таку собі **мережу пам'яті**. Коли щось тригерить цю мережу, людина знову впадає в той стан.

– Особливістю таких **мереж спогадів** є те, що вони об'єднуються за певною темою (наприклад, темою безпеки, самооцінки, контролю, впливу чи тема прив'язаності), і вони тригеряться через

Таблиця 5

Байдужа рівновага

Im Rahmen einer EMDR-Therapie sind Auslöser wertvolle Zugänge zu den mit ihnen verbundenen pathogenen Erinnerungen und den aus ihnen entstandenen Netzwerken assoziativer Verbindungen (Traumanetzwerke).	У терапії EMDR тригери надають цінний доступ до пов'язаних із ними патогенних спогадів і до мережі асоціативних зв'язків, які виникли на їхній основі (травмамережа).
--	--

теперішні події. Тобто «щось, що нагадує, переводить мене в той стан», наприклад, у стан дезадаптивної самооцінки (Сенс).

Синонімія не є бажаним явищем у сфері термінології. Паралельне вживання термінів на позначення одного поняття може спричинити плутанину. Чому є два варіанти відтворення *memory network*? Звернімося до правил англійської мови: перший компонент у складі складного іменника має стояти у формі однини, навіть якщо насправді йдеться про понад один об'єкт (наприклад, *keyboard*, а не *keyboards*, хоча йдеться про багато клавіш). *Memory* в однині має два значення: *пам'ять* і *спогад*. Застосовуючи наведене правило, робимо висновок, що попри форму однини *memory* може позначати і *спогади*. Якщо зважати, що у визначенні йдеться про мережу пов'язаних асоціативними зв'язками патогенних спогадів, то більш коректним варіантом відтворення терміна є *мережа спогадів*. У випадку запозичення авторського терміна Арне Гофманна та закріплення за цим терміном відповідного визначення, можемо вважати вдалим варіантом лексему *травмамережа*.

Висновки. Вивчення особливостей перекладу фахових текстів та усталення термінології в галузі EMDR має важливе прикладне значення для розвитку психотерапії та підготовки висококваліфікованих спеціалістів.

До основних проблем перекладу текстів у сфері терапії EMDR, які призводять до численних випадків порушення рівноваги, належать: відтворення композитів і форм пасиву, диференціація і передача змісту багатозначних термінів, пристосування тексту до норм української мови на всіх рівнях для уникнення плутанини й забезпечення природного звучання, вибір перекладацького рішення у відтворенні терміна за умов браку усталеної термінології, енциклопедичних та лексикографічних джерел у галузі EMDR.

Для підвищення якості майбутніх перекладів необхідно на основі ґрунтовних досліджень створити глосарії термінів, закріпити за кожним терміном дефініцію, мінімізувати синонімічний вжиток термінів на позначення одного поняття.

Значною мірою якість перекладів залежить і від текстової та текстотворчої компетенції перекладача. Для досягнення оптимального результату ми вважаємо необхідним етапом ознайомлення з якомога більшою кількістю паралельних текстів та доперекладовий аналіз вихідного тексту, який допоможе визначити атрактори та репелери й уникнути викривлень змісту в цільовому тексті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гофманн А. EMDR. Терапія наслідків психотравми. 3-тє вид., перероб. і допов. Львів : Свічадо, 2017. С. 268.
2. Дорофеєва М. Методологія перекладознавчих досліджень : навч.-метод. посіб. для студентів-магістрів. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2020. С. 156.
3. Єнікєєва С. М. Лінгвосинергетика як напрямок сучасного мовознавства. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2010. № 8. С. 217–225.
4. Єнікєєва С. М. Система словотвору сучасної англійської мови: синергетичний аспект (на матеріалі новоутворень кінця ХХ – початку ХХІ століть) : автореф. дис. д-ра філол. наук. Київ, 2011. С. 32.
5. Журавльова О. Синергетика тексту як основа оцінювання адекватності перекладу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2011. № 14. С. 218–221.
6. Ісаєва О. С. Особливості перекладу спеціальної медичної лексики. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2021. Т. 3, № 47. С. 27–30.
7. Кравченко Н. Синергетика дискурсу у міжкультурному контексті. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2019. № 1 (65). С. 87–94.
8. Кукаріна А. Д. Методологія та методика способів перекладу аббревіатур англійського та українського медичного дискурсу. *Молодий вчений*. 2016. № 9. С. 224–228.
9. Міністерство охорони здоров'я України. Кількість пацієнтів зі встановленим діагнозом ПТСР в Україні зростає: що треба знати про посттравматичний стресовий розлад. URL: <https://moz.gov.ua/uk/kilkist-pacientiv-zi-vstanovlenim-diagnozom-ptsr-v-ukraini-zrostaє-scho-treba-znati-pro-posttravmatichnij-stresovij-rozlad> (дата звернення: 08.12.2025).
10. Ольховська Н. С. Синергетичний підхід до дослідження німецькомовного тексту аграрної реклами. *Міжнародний філологічний часопис*. 2021. Т. 12, № 1. С. 88–92.
11. Ордатій Н., Ангельська В., Гуменюк Н. EMDR – метод терапії з доведеною ефективністю. *Психосоматична медицина та загальна практика*. 2024. Т. 9, № 2. С. 5. URL: <https://uk.e-medjournal.com/index.php/psp/article/view/524> (дата звернення: 09.12.2025).
12. Піхтовнікова Л. С. Витоки, основні положення, напрями і перспективи сучасної лінгвосинергетики (у науково-популярному викладі). *Нова філологія*. 2018. № 73. С. 95–101.
13. Піхтовнікова Л. С. Синергія стилу байки: німецька віршована байка ХІІІ–ХХ ст. : монографія. Харків : Бізнес Інформ, 1999. С. 504.
14. Сенс – психологічна студія. EMDR – ефективний метод психотерапії. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=inZPxWsJHW8> (дата звернення: 10.12.2025).
15. Словник української мови. Обтяжливий. URL: <https://sum.in.ua/s/obtajzhlyvyj> (дата звернення: 07.12.2025).
16. Шигло Л. В. Лінгвосинергетика : конспект лекцій. Суми : Сумський державний університет, 2024. С. 74.
17. Hofmann A. EMDR: Praxisbuch zur Behandlung traumatisierter Menschen. 5. Aufl. Stuttgart : Georg Thieme Verlag, 2014. С. 268.
18. Jarero I., Artigas L. AIP model-based Acute Trauma and Ongoing Traumatic Stress Theoretical Conceptualization. *Iberoamerican Journal of Psychotraumatology and Dissociation*. Vol. 10. Number 1, 2018. URL: <https://www.revibapst.com/volumen-10-numero-1-2018-2019> (Accessed: 09.12.2025).
19. Neuroflex. Як схема-терапія допомагає позбутися шкідливих моделей поведінки. URL: <https://neuroflex.ua/blog/yak-shema-terapiya-dopomagaye-pozbutysya-shkidlyvyh-modelej-povedinky> (дата звернення: 08.12.2025).

REFERENCES

1. Dorofeieva M. (2020) Metodolohiia perekladoznavchykh doslidzhen [Methodology of Translation Studies]. Kyiv: Vydavnychiy dim Dmytra Buraho, 156 [in Ukrainian].
2. Hofmann A. (2014) EMDR: Praxisbuch zur Behandlung traumatisierter Menschen [EMDR: Practical Handbook for the Treatment of Traumatized People]. 5. Aufl. Stuttgart: Georg Thieme Verlag, 268 [in German].
3. Hofmann A. (2017) EMDR. Terapiia naslidkiv psykhotravmy [EMDR. Therapy of the Consequences of Psychological Trauma]. 3-tie vyd., pererob. i dopov. Lviv: Svichado, 268 [in Ukrainian].
4. Isaieva O. S. (2021) Osoblyvosti perekladu spetsialnoi medychnoi leksyky [Features of Translating Specialized Medical Vocabulary]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Filolohiia*, pr. 47(3), 27–30 [in Ukrainian].
5. Jarero I., Artigas L. (2018) AIP Model-Based Acute Trauma and Ongoing Traumatic Stress: Theoretical Conceptualization. *Iberoamerican Journal of Psychotraumatology and Dissociation*, pr. 10(1). URL: <https://www.revibapst.com/volumen-10-numero-1-2018-2019> (Accessed: 9 December 2025) [in English].
6. Kravchenko N. (2019) Synerhetyka dyskursu u mizhkulturalnomu konteksti [Discourse Synergetics in the Intercultural Context]. *Movni i kontseptualni kartyny svitu*, pr. 1(65), 87–94 [in Ukrainian].
7. Kukarina A. D. (2016) Metodolohiia ta metodyka sposobiv perekladu abreviatur anhlovnoho ta ukrainomovnoho medychnoho dyskursu [Methodology and Techniques of Translating Abbreviations in English– and Ukrainian-Language Medical Discourse]. *Molodyi vchenyi*, pr. 9, 224–228 [in Ukrainian].

8. Ministry of Health of Ukraine. (2025) Kilkist patsientiv zi vstanovlenym diahnozom PTSR v Ukraini zrostaie: shcho treba znaty pro posttravmatychnyi stresovyi rozlad [The Number of Patients Diagnosed with PTSD in Ukraine Is Increasing: What You Need to Know about Post-Traumatic Stress Disorder]. URL: <https://moz.gov.ua/uk/kilkist-pacientiv-zi-vstanovlenim-diahozom-ptsr-v-ukraini-zrostaie-scho-treba-znati-pro-posttravmatychnij-stresovij-rozlad> (Accessed: 8 December 2025) [in Ukrainian].
9. Neuroflex. (2025) Yak skhema-terapiia dopomahaie pozbutysia shkidlyvykh modelei povedinky [How Schema Therapy Helps to Get Rid of Maladaptive Behavior Patterns]. URL: <https://neuroflex.ua/blog/yak-shema-terapiya-dopomagaie-pozbutysya-shkidlyvykh-modelej-povedinky> (Accessed: 8 December 2025) [in Ukrainian].
10. Olkhovska N. S. (2021) Synerhetychnyi pidkhid do doslidzhennia nimetskomovnoho tekstu aharnoї reklamy [A Synergetic Approach to the Study of German-Language Agricultural Advertising Texts]. Mizhnarodnyi filolohichni chasopys, pr. 12(1), 88–92 [in Ukrainian].
11. Ordatii N., Anhelska V., Humeniuk N. (2024) EMDR — metod terapii z dovedenoїu efektyvnistiu [EMDR as a Therapy Method with Proven Effectiveness]. Psykosomatychna medytsyna ta zahalna praktyka [Psychosomatic Medicine and General Practice], pr. 9(2), 5. URL: <https://uk.e-medjournal.com/index.php/psp/article/view/524> (Accessed: 9 December 2025) [in Ukrainian].
12. Pikhtovnikova L. S. (1999) Synerhiia styliu baike: nimetska virshovana baika XIII–XX st. [Synergy of Fable Style: German Verse Fable from the 13th to the 20th Centuries]. Kharkiv: Biznes Inform, 504 [in Ukrainian].
13. Pikhtovnikova L. S. (2018) Vytoky, osnovni polozhennia, napriamy i perspektyvy suchasnoi linhvosynerhetyky (u nauko-vo-populiarnomu vykladi) [Origins, Principles, Directions, and Prospects of Modern Linguosynergetics (Popular Science Overview)]. Nova filolohiia, pr. 73, 95–101 [in Ukrainian].
14. Sens – psykhologichna studia. EMDR – efektyvnyi metod psykhoterapii [Sens – Psychological Studio. EMDR – an Effective Method of Psychotherapy]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=inZPxWsJHW8> (Accessed: 10 December 2025) [in Ukrainian].
15. Shchyhlo L. V. (2024) Linhvosynerhetyka [Linguosynergetics]. Konspekt lektsii. Sumy: Sumskiy derzhavnyi universytet, 74 [in Ukrainian].
16. Slovnyk ukrainskoї movy [Dictionary of the Ukrainian Language]. (2025) Obtiashlyvi. URL: <https://sum.in.ua/s/obtiashlyvyj> (Accessed: 7 December 2025) [in Ukrainian].
17. Yenikieieva S. M. (2010) Linhvosynerhetyka yak napriamok suchasnoho movoznavstva [Linguosynergetics as a Trend in Modern Linguistics]. Suchasni doslidzhennia z inozemnoi filolohii, pr. 8, 217–225 [in Ukrainian].
18. Yenikieieva S. M. (2011) Systema slovotvoru suchasnoi anhliiskoї movy: synerhetychnyi aspekt (na materialii novoutvoren kintsia XX – pochatku XXI stolit) [Word-Formation System of Modern English: A Synergetic Aspect (Based on Neologisms of the Late 20th – Early 21st Centuries)]: avtoref. dys. d-ra filol. nauk. Kyiv, 32 [in Ukrainian].
19. Zhuravlova O. (2011) Synerhetyka tekstu yak osnova otsiniuvannia adekvatnosti perekladu [Text Synergetics as a Basis for Assessing Translation Adequacy]. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu, pr. 14, 218–221 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 06.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 13.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.03.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

